

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНО СЕРТИФІКОВАНОГО ВИРОБНИЦТВА

О. В. Чайкін,

провідний фахівець служби наукових досліджень та інноваційного розвитку,
Житомирський національний агроекологічний університет

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток світової економіки та євроінтеграційних процесів зумовлюють необхідність формування й імплементації інноваційної системи екологічно сертифікованого виробництва, яка відповідатиме вимогам сталого розвитку. Ключовою проблемою, що стримує інноваційний розвиток всіх без виключення галузей національного господарства, є дефіцит оборотних коштів та складність залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. С. Роуссет та К. Деконінк дослідили екологічні та органічні стандарти у сільськогосподарському виробництві.[2]. Перспективи розвитку органічного землеробства вітчизняними інтегрованими підприємствами були вивчені Є. М. Данкевичем та В. Є. Данкевичем [1]. Скрипчук П. М. розглянув соціо-еколого-економічні засади запровадження екологічних інновацій у виробництві [5]. Проте окремі аспекти

Мета та методика дослідження. Метою дослідження є вивчення світових та вітчизняних тенденцій розвитку екологічно сертифікованого виробництва з метою визначення векторів розвитку систем екологічно сертифікованого управління сільськогосподарським виробництвом. У процесі наукової роботи була застосована низка методів, зокрема: економіко-статистичний (для аналізу сучасного стану запровадження сільськогосподарськими підприємствами екологічно сертифікованого виробництва); абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення результатів дослідження та

формування висновків); графічний та табличний (для репрезентативного представлення інформації, її систематизації та відображення аналітичних даних).

Виклад основного матеріалу. Екологічна сертифікація набуває дедалі більшого розвитку як у країнах ЄС, так і в усьому світі. Прагнення України відповідати світовим критеріям життєзабезпечення, а також пріоритетність створення цілісної системи поглядів на шляхи гармонійного збалансування соціального, економічного та екологічного розвитку країни зумовлюють потребу у імплементації екологічно сертифікованого виробництва.

Сфера охоплення сертифікацією невпинно розширюється, починаючи з продуктів харчування у минулому сторіччі до сертифікації систем менеджменту якості, систем екологічного менеджменту в ХХІ ст. Сертифікація забезпечує цілу низку економічних, екологічних та соціальних вигод, оскільки її завданнями є ефективно контролювання усіх параметрів виготовлення чи експлуатації сертифікованого об'єкта (зокрема дотримання санітарних, екологічних вимог, які унеможливають його шкідливість). В Україні діє Українська державна система сертифікації продукції (УкрСЕПРО) та її регіональні підрозділи – відділи сертифікації в обласних центрах метрології, стандартизації, сертифікації, які виконують роль суб'єктів сертифікації.

Стандарти ISO увібрали в себе все раціональне, що було накопичене як у науковій, так і у практичній діяльності. Вони є документами загального характеру, що утворюють добровільну систему, яка ґрунтується на міжнародному консенсусі. Принципи, встановлені цією системою і узгоджені між професіоналами у сфері якості, можуть використовуватись в діяльності будь-якої виробничої або сервісної організації як державного, так і приватного сектору, регулюючи відносини різних сторін на ринку, коли це вкрай необхідно. Ці стандарти не заважають вільному розвитку різних напрямів забезпечення якості й технологій, не нав'язують ніяких моделей удосконалення внутрішнього менеджменту якості.

Необхідно зазначити, що у галузевому складі вітчизняних сертифікованих підприємств переважають підприємства харчової галузі (14,3 %), електротехніки, точної механіки (14,3 %), гірничої промисловості і видобутку корисних копалин (11,9 %). Жодне сільськогосподарське підприємство не отримало сертифікат цієї серії. Щодо галузевого розподілу в світі, то найбільшу частку займає будівництво (18%), сільське господарство займає лише 1 %. Варто зауважити, що країни Європи є світовими лідерами із сертифікованих за Міжнародною системою управління навколишнім середовищем серії ISO 14000 підприємств (Табл.1).

Таблиця 1

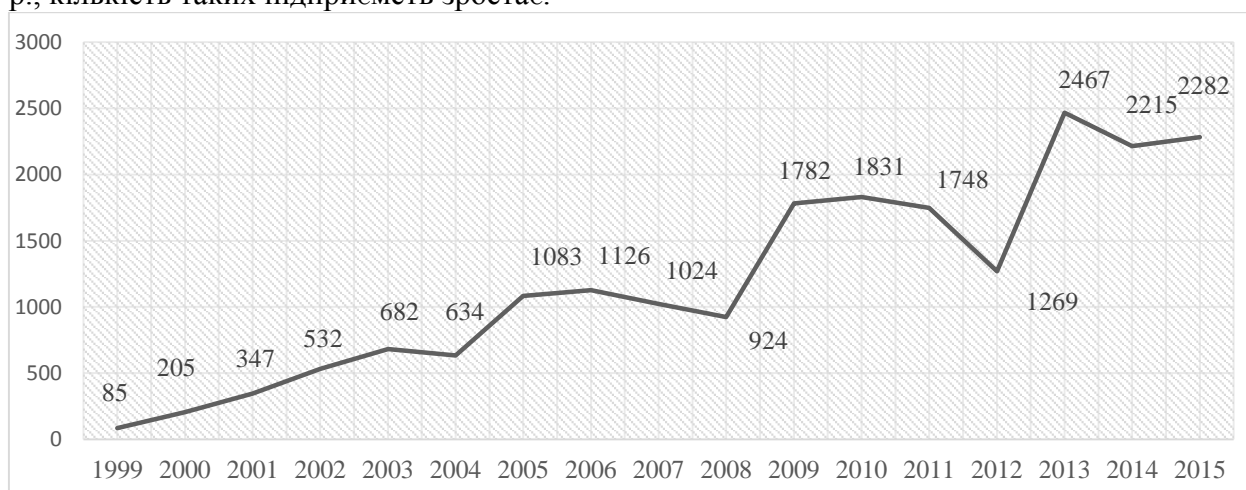
Європейські лідери із сертифікованих за Міжнародною системою управління навколишнім середовищем серії ISO 14000 підприємств, 2011-2015 рр.

Країна	Рік					Відношення 2015 до 2011 рр.	
	2011	2012	2013	2014	2015	+/-	%
Італія	17340	19512	21300	22616	22350	5010	128,893
Великоробританія	15231	15883	16879	16557	17824	2593	117,024
Іспанія	16341	19470	16051	13868	13310	-3031	81,4516
Румунія	7394	8524	8744	9302	10581	3187	143,103
Німеччина	6254	7015	7983	7702	8224	1970	131,5
Франція	7771	7094	7940	8302	6847	-924	88,1096
Чехія	4451	4215	4792	5830	3832	-619	86,093
Швеція	4049	3885	3690	3982	3689	-360	91,1089
Швейцарія	2421	2762	2993	2951	3239	818	133,788
Турція	1297	1602	1733	2300	2868	1571	221,126

Джерело: [4].

Із табл.1 видно, що Італія є безсуперечним лідером серед Європейських країн – 22350 сертифікованих підприємств станом на 2015 рік. Необхідно зазначити, що Турція найбільш динамічно запроваджує екологічно сертифіковані системи управління – за останніх п'ять років кількість сертифікованих підприємств зросла більш ніж в два рази – з 1297 підприємств у 2011 р. до 2868 у 2015 р.

Сучасні тенденції інноваційної діяльності в сільському господарстві свідчать про те, що найбільш перспективним є розвиток екологічно орієнтованих економічних систем. Системне управління якістю є однією з важливих організаційних інновацій, що задовольняє еволюційні екологічні потреби споживачів, тим самим інтенсифікуючи процеси виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, що містить екологічну складову. Важливим аспектом трансформаційних перетворень у рамках переходу до сталого розвитку є розширення ринку екологічно сертифікованих сільськогосподарських продуктів. За даними світової організації зі стандартизації динаміка кількості виданих підприємствам в світі сертифікатів серії ISO 14000 має позитивний характер. Так, станом на 2015 рік кількість таких підприємств сягнула 319324, річний приріст склав 22588 підприємств. Щодо сільськогосподарських підприємств, то їх кількість сягнула 2282 та має тенденцію до зростання (Рис.1). Підчас дослідження було виявлено, що за останні роки вітчизняні підприємства активно вступають у процес сертифікації. 155 підприємств у 2015 р., кількість таких підприємств зростає.

Рис.4. Динаміка виданих сільськогосподарським підприємствам сертифікатів Міжнародної системи управління якістю серії ISO 14000 в світі, 1999 - 2015 рр.

Розвиток виробництв екологічно сертифікованої продукції слід розглядати як потенціальне джерело зменшення соціальної напруги у сільських територіях шляхом скорочення рівня безробіття сільського населення. Встановлено, що у досліджуваній період склалась тенденція до зниження потреби вітчизняних роботодавців у працівниках, залучених у сільське господарство. У 2015 р. ця потреба склала всього 1,6 тис. осіб, що становить всього 59 % від попиту у 2011 р. (2,7 тис. осіб). Також зменшилась кількість зайнятих у сільському господарстві працівників – з 768,3 тис. ос. у 2011 р. до 628,9 тис. ос. у 2015 р., що свідчить про скорочення робочих місць. Саме тому, екологічно сертифіковане сільськогосподарське виробництво як трудомістка галузь, може стати одним із шляхів вирішення проблеми зайнятості у сільській місцевості.

Висновки. Отже, у довгостроковій перспективі матиме місце тенденція до збільшення кількості вітчизняних екологічно сертифікованих виробництв. Результати проведеного дослідження доводять, що саме екологічно сертифіковане сільськогосподарське виробництво може стати альтернативою продуктивній диверсифікації вітчизняних підприємств, що є особливо актуальним після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та поліпшення умов виходу на зовнішній ринок.

Список літератури:

1. Dankevych Ye. M. Ecologically Certified Agricultural Production Management System Development / Ye. M. Dankevych, V. Ye. Dankevych, O. V. Chaikin // *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. – 2016. – Vol. 2. № 4. – 5 – 15 p.
2. Rousset S. Voluntary environmental and organic standards in agriculture / Sylvain Rousset, Koen Deconinck, Hyunchul Jeong and Martin von Lampe // *OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers*, № 86. France. 2015 – p. 32-43. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/tad/ntm/voluntary-environmental-standards-in-agriculture-2015-annexes.pdf>
3. Данкевич Є. М. Перспективи розвитку органічного землеробства інтегрованими підприємствами на Житомирщині / Є. М. Данкевич, В. Є. Данкевич // *Органічне виробництво і продовольча безпека*. – Житомир: Полісся, 2014. – С. 378–384.
4. Міжнародна організація з стандартизації: офіційний сайт // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iso.org/iso/home/standards/certification.htm>
5. Скрипчук П. М. Соціо-еколого-економічні засади природокористування: інновації, інвестиції та механізм реалізації / П. М. Скрипчук, Н. І. Строченко, В. В. Рибак та ін. Монографія. – Рівне: НУВГП, 2014. – 454 с.